

ОСОБЛИВОСТІ ВІДОКРЕМЛЕНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Федоренко Ю.С.,

*аспірант кафедри господарсько-правових
дисциплін та економічної безпеки*

Донецького державного університету внутрішніх справ

Федоренко Ю.С. Особливості відокремленого провадження у справі про банкрутство за законодавством європейських країн.

Стаття присвячена дослідженню особливостей відокремленого провадження у справах про банкрутство за законодавством європейських країн з метою удосконалення відповідних механізмів в Україні. Зазначено, що сучасна глобальна економіка, характеризуючись складними взаємозв'язками між підприємствами, породжує фінансові труднощі та неплатоспроможність, що підкреслює значення інституту банкрутства як інструменту захисту прав кредиторів і ефективного розподілу ресурсів. Відокремлене провадження розглядається як процесуальний механізм, що дозволяє вирішувати окремі правові спори без затягування основної процедури банкрутства, забезпечуючи гнучкість і процесуальну економію. Актуальність дослідження зумовлена зростанням кількості справ про неплатоспроможність в Україні, реформуванням судової системи та необхідністю адаптації до європейських стандартів, попри відсутність уніфікованого підходу до цього інституту в різних правових системах. У статті проведено порівняльний аналіз законодавства таких європейських країн, як Німеччина, Італія, Швеція, Норвегія та Португалія. Виявлено, що, незважаючи на загальний принцип концентрації всіх пов'язаних з банкрутством спорів у межах одного провадження, конкретні механізми реалізації цього принципу значно відрізняються. У більшості країн спори, пов'язані з банкрутством, але які мають інший предмет, інтегруються в основне провадження або розглядаються в рамках того ж суду, що забезпечує ефективну координацію та уникнення конфліктів рішень. У той же час, деякі категорії спорів, такі як трудові чи адміністративні, можуть передаватися до спеціалізованих судів, при цьому суд, що розглядає справу про банкрутство, зберігає контроль над їх впливом на конкурсну масу. На основі аналізу європейського досвіду запропоновано удосконалити український підхід шляхом закріплення чітких критеріїв юрисдикції, впровадження гнучкіших механізмів внутрішнього судового контролю та оптимізації взаємодії між судами. Такі заходи сприятимуть підвищенню ефективності процедур банкрутства та захисту інтересів учасників процесу, враховуючи специфіку української правової системи та напрямки судової реформи.

Ключові слова: банкрутство, відокремлене провадження, Європейський Союз, господарський суд, кредитор, боржник, судові процедури.

Fedorenko Yu.S. Features of separate proceedings in bankruptcy cases under the legislation of European countries.

The article is devoted to the study of the features of separate proceedings in bankruptcy cases under the legislation of European countries in order to improve the relevant mechanisms in Ukraine. It is noted that the modern global economy, characterized by complex relationships between enterprises, gives rise to financial difficulties and insolvency, which emphasizes the importance of the institution of bankruptcy as a tool for protecting the rights of creditors and effective allocation of resources. Separate proceedings are considered as a procedural mechanism that allows resolving individual legal disputes without delaying the main bankruptcy procedure, ensuring flexibility and procedural economy. The relevance of the study is due to the increase in the number of insolvency cases in Ukraine, the reform of the judicial system and the need to adapt to European standards, despite the lack of a unified approach to

this institution in different legal systems. The article provides a comparative analysis of the legislation of such European countries as Germany, Italy, Sweden, Norway and Portugal. It was found that, despite the general principle of concentrating all bankruptcy-related disputes within a single proceeding, the specific mechanisms for implementing this principle vary significantly. In most countries, disputes related to bankruptcy, but having a different subject matter, are integrated into the main proceedings or are considered within the same court, which ensures effective coordination and avoidance of conflicts of decisions. At the same time, some categories of disputes, such as labor or administrative, can be transferred to specialized courts, while the court considering the bankruptcy case retains control over their impact on the bankruptcy estate. Based on an analysis of European experience, it is proposed to improve the Ukrainian approach by establishing clear criteria for jurisdiction, introducing more flexible mechanisms for internal judicial control and optimizing interaction between courts. Such measures will contribute to increasing the efficiency of bankruptcy procedures and protecting the interests of the participants in the process, taking into account the specifics of the Ukrainian legal system and the directions of judicial reform.

Key words: bankruptcy, separate proceedings, European Union, economic court, creditor, debtor, judicial procedures.

Постановка проблеми. Сучасна глобальна економіка характеризується складними взаємозв'язками між підприємствами, що створює передумови для появи фінансових труднощів та неспроможності боржників виконувати свої зобов'язання. У цьому контексті інститут банкрутства відіграє ключову роль у захисті прав кредиторів та забезпеченні ефективного розподілу ресурсів. Банкрутство як правовий інститут виступає не лише економічною, а й глибоко правовою категорією. Зростаюча складність корпоративних структур і транснаціональний характер бізнесу зумовлюють потребу в ефективних процесуальних механізмах, зокрема у формах, що дозволяють вирішувати окремі правові спори в межах справ про банкрутство. Одним із таких механізмів є відокремлене провадження. Така форма дозволяє уникнути затягування основної процедури, забезпечити процесуальну економію та створити умови для більш якісного розгляду складних або спірних питань. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю удосконалення механізмів провадження у справах про банкрутство в умовах зростаючої кількості справ про неплатоспроможність та реформування судової системи в Україні на прикладі аналізу законодавства європейських країн. Але, у той же час, слід підкреслити відсутність уніфікованого підходу до поняття, структури та процесуального регулювання відокремленого провадження у різних правових системах. У низці країн це провадження реалізується через спеціальні судові процедури, тоді як в інших - існує лише на рівні судової практики або доктрини. Тому дослідження з вказаної проблематики є вкрай необхідним та актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі питання пов'язані з відокремленим провадженням у процедурі банкрутства були предметом дослідження таких вчених, як С. Антошук, І. Бутирська, А. Бутирський, Л. Грабован, М. Гурин, В. Джунь, В. Дутка, Ю. Кабенюк, Л. Ніколенко, Б. Поляков, Р. Поляков, Т. Степанова та інших вчених. Разом із тим, виявляється необхідним здійснення аналізу європейського законодавства щодо відокремленого провадження у справах про банкрутство.

Отже, **метою статті** є дослідження питань щодо особливостей відокремленого провадження у справі про банкрутство за законодавством європейських країн.

Виклад основного матеріалу. Відокремлене провадження (англ. *separate proceedings*, нім. *Sonderverfahren*, фр. *procédure distincte*) у справах про банкрутство є важливим елементом правового регулювання неплатоспроможності в європейських країнах. Відокремлене провадження, у контексті банкрутства, стосується розгляду окремих правових питань, що виникають у процесі основного провадження, але потребують автономного вирішення. Це може включати оскарження вимог кредиторів, визнання угод недійсними або вирішення спорів щодо майна боржника тощо. Метою такого підходу є забезпечення гнучкості та швидкості у вирішенні складних питань, не зупиняючи основну процедуру банкрутства.

У європейському праві відокремлене провадження ґрунтується на принципі концентрації спорів, який передбачає, що усі пов'язані з банкрутством питання розглядаються в межах однієї юрисдикції, як правило, спеціалізованим судом. Проте конкретні механізми реалізації цього принципу суттєво різняться залежно від правової традиції країни [1, с. 153–158].

У Німеччині спори, пов'язані зі справою про банкрутство, але які мають інший предмет, розглядаються з урахуванням принципу універсальності (концентрації) (або «всеспільності») конкурсного процесу, що є ключовою особливістю німецького права неплатоспроможності (*Insolvenzrecht*). Цей принцип передбачає, що всі майнові та пов'язані з ними спори, які стосуються боржника, мають бути максимально сконцентровані в межах одного провадження у справі про банкрутство, щоб забезпечити ефективний судовий контроль, захист інтересів кредиторів і уникнення розпорошення процедур [2]. Це має певну схожість із категорією відокремлених проваджень в Україні, передбачених Кодексом України з процедур банкрутства (далі – КУЗПБ), але є й відмінності через особливості правової системи. Пряма категорія (поняття) «відокремлене провадження», як це визначено та тлумачиться в Україні у німецькому праві відсутня. Такі спори можуть бути передані для розгляду в інші суди через принцип розподілу компетенцій між судами, наприклад: якщо спір стосується договірних відносин, власності на майно, претензій третіх осіб або інших цивільно-правових питань, він може бути переданий до цивільного суду (*Zivilgerichte*); якщо спір стосується дій адміністратора банкрутства або інших адміністративних питань, він може бути переданий до адміністративного суду (*Verwaltungsgerichte*). Такий підхід нагадує українську практику відокремлених проваджень, оскільки основна справа про банкрутство продовжує розглядатися судом, а пов'язані спори виносяться для окремого розгляду [2]. Крім того, у німецькому законодавстві виокремлюють таку процедуру як деклараторний позов (*Feststellungsklage*). Такі позови мають ознаки відокремленого провадження, оскільки не перешкоджають подальшому провадженню у справі про банкрутство, але мають вирішальне значення для включення вимог кредиторів в реєстр [3].

В Італії розгляд спорів, які мають інший предмет, але пов'язані зі справою про банкрутство, регулюється положеннями Кодексу про кризу підприємства та неплатоспроможність (*Codice della Crisi d'Impresa e dell'Insolvenza*, CCI), що набрав чинності у 2022 році (законодавчий декрет № 14 від 12 січня 2019 року). Цей кодекс замінив попередній Закон про банкрутство 1942 року та адаптував італійське право до європейських стандартів, зокрема до Регламенту ЄС № 848/2015 про процедури неплатоспроможності.

В Італії діє принцип концентрації всіх пов'язаних із неплатоспроможністю спорів в межах одного провадження, яке веде суд у справах про неплатоспроможність (*Tribunale Fallimentare*). Подібно до України, мета полягає в тому, щоб забезпечити єдиний судовий контроль над активами боржника та захистити інтереси всіх кредиторів.

Спори, які стосуються майна боржника, його зобов'язань чи дій, що впливають на конкурсну масу (*massa fallimentare*), зазвичай розглядаються в межах основної процедури банкрутства. Наприклад, оскарження правочинів боржника (*azioni revocatorie*) або стягнення майна, переданого третім особам, відбувається під наглядом *Tribunale Fallimentare* [4].

В Україні відокремлені провадження передбачають розгляд спорів, які мають власний предмет (наприклад, визнання недійсності угод чи стягнення заборгованості), але пов'язані з банкрутством. В Італії подібні спори також можуть мати окремий процесуальний характер, але вони інтегруються в провадження щодо розгляду справ про банкрутство через спеціальні процедури, такі як *verificazione dello stato passivo* (перевірка пасивів). У межах цієї процедури суддя-делегат (*giudice delegato*) розглядає вимоги кредиторів, включаючи спірні, і вирішує їх у спрощеному порядку. Якщо спір виходить за межі простої перевірки вимог (наприклад, стосується складних цивільно-правових питань), він може бути переданий на розгляд у рамках окремого процесу (*procedimento contenzioso*) у тому ж суді, що розглядає справу про банкрутство. Це нагадує відокремлені провадження в Україні, але в Італії акцент робиться на збереженні юрисдикції суду з розгляду справи про банкрутство, а не на передачі справи до іншого суду. У деяких випадках спори, пов'язані з банкрутством, але які мають інший предмет, можуть розглядатися поза розглядом справи про банкрутство. Наприклад, трудові спори (*controversie di lavoro*) або адміністративні питання (спори з податковими органами) підпадають під юрисдикцію спеціалізованих судів (*Tribunale del Lavoro* або *Commissioni Tributarie*). Проте суд, який розглядає справу про банкрутство зберігає координаційну роль, а виконання рішень таких судів підпорядковується процедурі банкрутства [4]. Це відрізняється від України, де відокремлені провадження зазвичай залишаються в межах господарського суду, який веде справу про банкрутство, хоча процесуально вони можуть бути автономними.

В Італії ключову роль відіграє призначений судом керуючий (*curatore fallimentare*), який аналізує спірні вимоги та готує їх до розгляду суддею-делегатом. Якщо спір вимагає повноцінного

судового розгляду (наприклад, оскарження дій боржника чи третіх осіб), суддя може відкрити окреме слухання в межах провадження про банкрутство. Це схоже на українську практику, де арбітражний керуючий також відіграє важливу роль у виявленні спорів, але в Італії більше уваги приділяється судовому нагляду на кожному етапі. Наприклад, спори про визнання недійсними угод (*azione revocatoria ordinaria* чи *paulliana*) можуть розглядатися як частина процедури банкрутства, але з дотриманням цивільно-процесуальних норм, що забезпечує гнучкість [4].

Отже в Італії відокремлені провадження не формалізують як окрему категорію – вони або інтегруються в основну процедуру або передаються на спеціалізований розгляд у межах того ж суду, зберігаючи зв'язок із банкрутством. Італійська система більш орієнтована на швидке вирішення спорів межах провадження з банкрутства, щоб уникнути затягування процедур, тоді як в Україні відокремлені провадження можуть призводити до паралельного розгляду справ, що іноді ускладнює координацію.

У Норвегії розгляд спорів, які мають інший предмет, але пов'язані зі справою про банкрутство, регулюється нормами Закону про банкрутство 1984 року (*Konkursloven*), Закону про задоволення вимог кредиторів 1984 року (*Dekningsloven*) та Цивільним процесуальним кодексом (*Tvisteloven*). Норвезьке право щодо банкрутства передбачає централізоване управління справами про банкрутство через суд, який відповідає за всі аспекти процесу, включаючи призначення керуючого банкрутством (*konkursforvalter*), реєстрацію кредиторів та розподіл активів [5]. Однак суд, який розглядає справу про банкрутства не завжди має ексклюзивну юрисдикцію над усіма спорами, що виникають у зв'язку з банкрутством. У разі, коли спір стосується питань, які не є безпосередньо частиною основного процесу банкрутства (наприклад, договірних відносин, прав власності на майно чи претензій третіх осіб), норвезьке право передбачає два основних підходи [6]: деякі спори, незважаючи на те, що мають інший предмет, можуть бути розглянуті саме судом, що розглядає справу про банкрутство, якщо вони безпосередньо пов'язані з процедурою банкрутства або ліквідацією (спори щодо включення майна до конкурсної маси, претензії кредиторів щодо включення їхніх вимог до реєстру кредиторів тощо); якщо спір має складний характер або стосується питань, які виходять за межі компетенції суду банкрутства, він може бути переданий до іншого суду для окремого розгляду (спори між боржником і третіми особами щодо власності на майно, договірні спори, які виникли до відкриття провадження про банкрутство, адміністративні або податкові спори тощо). У таких випадках суд, який розглядає справу про банкрутство може затримати розгляд основної справи до вирішення окремого спору, щоб уникнути конфлікту рішень [5].

У Швеції розгляд спорів, які мають інший предмет, але пов'язані зі справою про банкрутство, регулюється Законом про банкрутство 1987 року (*Konkurslagen*, SFS 1987:672) та іншими пов'язаними нормативними актами, такими як Закон про пріоритет прав кредиторів (*Förmånsrättslagen*, SFS 1970:979). Ці спори мають певну схожість із категорією відокремлених проваджень в Україні, але шведська правова система більше орієнтована на інтеграцію таких спорів у межах основного провадження з банкрутства, ніж на їх чітке виокремлення як окремих процедур. Вони не мають формального статусу окремих процедур. Згідно з главою 7 *Konkurslagen*, конкурсний керуючий (*konkursförvaltare*) може ініціювати судовий розгляд спорів щодо майна чи вимог кредиторів, а суд вирішує їх у межах основного процесу. Якщо виникає спір щодо вимог кредиторів, процедура їх перевірки (*bevakningsförfarande*), передбачена главою 9 *Konkurslagen*, дозволяє суду розглянути заперечення та прийняти рішення без створення окремого провадження. Отже, шведська система дотримується принципу концентрації всіх пов'язаних із банкрутством питань у межах одного провадження. Винятки виникають, коли спір не стосується безпосередньо конкурсного майна, наприклад, трудові чи адміністративні спори. У таких випадках вони можуть розглядатися іншими судами (наприклад, *Arbetsdomstolen* для трудових спорів), але суд, що розглядає справу про банкрутство може враховувати їх результати [7].

У Португалії розгляд спорів, які мають інший предмет, але пов'язані зі справою про банкрутство, регулюється Кодексом про неплатоспроможність та відновлення компаній (*Código da Insolvência e da Recuperação de Empresas*, CIRE), затвердженим Декретом № 53/2004 від 18 березня 2004 року. Згідно з португальським законодавством, відкриття процедури неплатоспроможності може впливати на інші судові процеси, що тривають проти боржника. Зокрема, відповідно до ст. 85 Кодексу (CIRE), після оголошення неплатоспроможності всі виконавчі провадження щодо майна боржника призупиняються, а нові позови щодо майна боржника можуть бути подані лише в межах процедури неплатоспроможності. Отже, спори, що мають інший предмет, але пов'язані зі

справою про банкрутство, розглядаються судами переважно в межах основного провадження про неплатоспроможність. Такі механізми, як оскарження правочинів чи перевірка вимог, інтегрують ці спори в процес, що нагадує відокремлені провадження в Україні, але без їх чіткої автономії. Винятки стосуються лише спорів, які не впливають на конкурсну масу, і можуть розглядатися іншими судами з координацією через суд, який розглядає справу про банкрутство [8]. На відміну від України, португальська модель більше орієнтована на централізацію та швидке вирішення завдяки активній ролі адміністратора та судового нагляду.

Висновки. Відокремлене провадження у справах про банкрутство є важливим інструментом, який дозволяє ефективно вирішувати окремі, але юридично значущі питання, що виникають у ході процедури неплатоспроможності. Проведений порівняльний аналіз законодавства європейських країн, дозволяє зробити висновок про відсутність уніфікованого підходу до розуміння та реалізації цього інституту. У більшості розглянутих країн спори, пов'язані з банкрутством, хоча й мають інший предмет, як правило, інтегруються в основне провадження або розглядаються в рамках того ж суду, що забезпечує ефективну координацію і концентрацію процедур.

З урахуванням європейського досвіду доцільним видається подальше вдосконалення українського підходу до відокремленого провадження, зокрема шляхом закріплення більш чітких критеріїв для визначення юрисдикції та координації між паралельними провадженнями. Крім того, варто розглянути можливість запровадження гнучкіших механізмів внутрішнього судового контролю за перебігом таких спорів, що сприятиме підвищенню ефективності провадження у справах про банкрутство та захисту прав учасників процесу.

Таким чином, інститут відокремленого провадження потребує подальшого осмислення й адаптації відповідно до найкращих європейських практик, із врахуванням особливостей української правової системи та потреб судової реформи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ніколенко Л.М. Деякі аспекти змісту та класифікації принципів господарського процесуального права. *Часопис Київського університету права. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України.* 2009. № 1. С. 153–158.
2. Insolvenzordnung. *Bundesministerium der Justiz.* URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/inso>.
3. Harald Brennecke. Gerichtskosten bei Feststellungsklagen des Gläubigers im Insolvenzverfahren fallen nicht in Insolvenz. *Brennecke Rechtsanwälte.* URL: [https://www.brennecke-rechtsanwaelte.de/Gerichtskosten-bei-Feststellungsklagen-des-Glaebigers-im-Insolvenzverfahren-fallen-nicht-in-Insolvenz_3487#:~:text=Der%20Schuldner%20kann%20einer%20von,der%20Forderung%20erheben%20\(%3D%20Feststellungsklage\)](https://www.brennecke-rechtsanwaelte.de/Gerichtskosten-bei-Feststellungsklagen-des-Glaebigers-im-Insolvenzverfahren-fallen-nicht-in-Insolvenz_3487#:~:text=Der%20Schuldner%20kann%20einer%20von,der%20Forderung%20erheben%20(%3D%20Feststellungsklage)).
4. Codice della Crisi d'Impresa e dell'Insolvenza (Decreto Legislativo 12 gennaio 2019, n. 14), come modificato, da ultimo, dal D.Lgs. 13 settembre 2024, n. 136. *Altalex.* URL: <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2019/02/15/codice-criasi-impresa>.
5. Lov om gjeldsforhandling og konkurs (konkursloven). LOV-1984-06-08-58. *Lovdata.* URL: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1984-06-08-58>.
6. Lov om fordringshavernes dekningsrett (dekningsloven). LOV-1984-06-08-59. *Lovdata.* URL: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1984-06-08-59>.
7. Konkurslag (1987:672). 11.06.1987. *Sveriges riksdag.* URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/konkurslag-1987672_sfs-1987-672/#K7.
8. Código da Insolvência e da Recuperação de Empresas. DL n.º53/2004, de 18 de Março. *Procuradoria-Geral Regional de Lisboa.* URL: tps://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?nid=85&tabela=leis.